

V I Lenin

Leo Tolstoj

November 1910

Leo Tolstoj är död. Hans världs betydelse som konstnär, hans världsberömmelse som tänkare och förkunnare återspeglar, båda på sitt sätt, den ryska revolutionens världs betydelse.

L N Tolstoj trädde fram som stor konstnär redan på livegenskapens tid. I en rad geniala verk, som han skapade under sin mer än halvsekelånga litterära verksamhet, tecknade han framför allt det gamla, förrevolutionära Ryssland, som även efter år 1861 var till hälften kvar i livegenskapen, byarnas Ryssland, godsägarens och bondens Ryssland.. I skildrandet av detta skede i Rysslands historiska liv förmådde L Tolstoj i sina arbeten ta upp så många stora frågor, förmådde han höja sig till en sådan konstnärlig kraft, att hans verk kom att inta en av de främsta platserna i världens skönlitteratur. Den epok, då revolutionen förbereddes i ett av de länder som trycktes ner av feodal-herrar, blev tack vare Tolstojs geniala sätt att belysa den ett steg framåt i hela mänsklighetens konstnärliga utveckling.

Konstnären Tolstoj är känd för en försvinnande liten minoritet till och med i Ryssland. För att hans stora verk verkligen skall bli allas egendom krävs kamp och åter kamp mot ett samhällssystem, som har dömt miljoner och tiotals miljoner till okunnighet, förtryck, slavarbete och nöd, krävs en socialistisk omvälvning.

Tolstoj skapade inte bara skönlitterära verk, som massorna alltid kommer att uppskatta och läsa, då de en gång kastar av sig godsägarnas och kapitalisternas ok och skapar sig mänskliga levnadsvillkor. Han förmådde också med märklig kraft förmedla stämningarna bland de breda massorna, förtryckta av det nuvarande systemet, beskriva deras situation och uttrycka deras spontana protest och indignation. Tolstoj, som huvudsakligen tillhörde epoken 1861-1904, gav i sina verk – både som konstnär och som tänkare och förkunnare – på ett slående pregnant sätt uttryck för hela den första ryska revolutionens historiska särprägel, dess styrka och dess svaghet.

Ett av vår revolutions viktigaste utmärkande drag är att det var en borgerlig bonderevolution i en epok, då kapitalismen är mycket högt utvecklad i hela världen och relativt högt utvecklad i Ryssland. Det var en borgerlig revolution, eftersom dess direkta uppgift var att störta tsarens självhärskardöme, tsarmonarkin och att bryta sönder godsherrarnas jordägande, men inte att störta bourgeoisins välde. I synnerhet var bönderna omedvetna om denna sistnämnda uppgift, omedvetna om vad som skiljer den från de mer näraliggande och direkta kampuppgifterna. Och det var en borgerlig bonderevolution, eftersom de objektiva förhållandena i förgrunden sköt fram frågan om att förändra böndernas grundläggande levnadsvillkor, om att slå sönder det gamla medeltidsmässiga jordägandet, om att "rensa jorden" för kapitalismen, och eftersom de objektiva förhållandena förde fram bondemassorna till mer eller mindre självständigt historiskt handlande.

Såväl styrkan som svagheten, såväl kraften som begränsningen just i böndernas massrörelse kom till uttryck i Tolstojs verk. Hans glödande, lidelsefulla, ofta skoningslöst skarpa protest mot staten och mot polisens och kronans kyrka förmedlar en stämning av primitiv bondedemokrati, där århundraden av livegenskap, ämbetsmannagodtycke och utplundring, kyrklig jesuitism, bedrägeri och skurkaktighet har vräkt upp berg av ilska och hat. Hans oböjliga avvisande av privat jordägande uttrycker bondemassornas läggning vid en historisk tidpunkt, då det gamla medeltidsmässiga jordägandet – både godsherrarnas och det på statlig "skiftesjord" grundade – definitivt har blivit ett outhärdligt hinder för landets vidareutveckling och då detta gamla jordägande ofrånkomligen måste brytas sönder på det mest häftiga och

skoningslösa sätt. Hans ständiga, av djupaste känsla och den mest glödande indignation präglade avslöjande av kapitalismen ger uttryck för hela skräcken hos den patriarkaliske bonden, mot vilken en ny, osynlig, obegriplig fiende har börjat rycka fram, en fiende som kommer från någonstans i staden eller i utlandet, förstör bylivets alla ”grundpelare” och för med sig exempellös ruiner, armod, svältöd, förvildning, prostitution, syfilis – alla hemsökelse i ”den ursprungliga ackumulationens epok”, hundrafalt förvärrade genom att de allra nyaste utplundringsmetoder som hr Coupon utarbetat har överförts till rysk mark.

Men den glödande protestanten, den lidelsefulle avslöjaren, den store kritikern rörde samtidigt i sina verk den brist på insikt om krisens orsaker och medlen att komma ut ur den mot Ryssland antågande krisen, som bara kännetecknar en patriarkalisk, naiv bonde och inte en europeiskt bildad författare. Kampen mot livegenskaps- och polisstaten, mot monarkin blev hos honom till ett förkastande av politiken, ledde honom till läran om ”att icke stå det onda emot”, till att helt hålla sig utanför massornas revolutionära kamp 1905-07. Kampen mot statskyrkan förenades med predikandet av en ny, renad religion, dvs ett nytt, renat, raffinerat gift för de undertryckta massorna. Avvisandet av det privata jordägandet ledde inte till att hela kampen koncentrerades på den verkliga fienden, godsherrarnas jordägande och dess politiska maktverktyg, dvs monarkin, utan till fördrömd, obestämd, vanmäktig veklagan. Avslöjandet av kapitalismen och de olyckor den vållar massorna förenades med en helt apatisk hållning till den världsomspännande befrielsekamp, som förs av det internationella socialistiska proletariatet.

Motsättningarna i Tolstojs åsikter är inte bara motsättningar i hans personliga tänkande utan återspeglar också de i högsta grad komplicerade, motsättningsfyllda förhållanden, sociala inflytelser och historiska traditioner, som bestämde mentaliteten hos olika klasser och olika skikt i det ryska samhället under epoken efter reformen men före revolutionen.

Därför kan Tolstoj värderas rätt endast utifrån ståndpunkten hos den klass, som genom sin politiska roll och sin kamp vid det första försöket att lösa dessa motsättningar, under revolutionen, bevisade sin kallelse som ledare i kampen för folkets frihet och massornas befrielse från utsugningen, bevisade sin helhjärtade hängivenhet för demokratins sak och sin förmåga att kämpa mot den borgerliga demokratins (och då även bondedemokratins) begränsning och inkonsekvens – alltså endast från det socialdemokratiska proletariatets ståndpunkt.

Se hur Tolstoj bedöms i regeringstidningarna! De gråter krokodiltårar, bedyrar sin aktning för ”den store författaren” och försvarar samtidigt den ”heliga” synoden. Och de heliga kyrkofäderna har nyss begått en särskilt avskyvärd skändlighet genom att sända präster till den döende för att dra folket vid näsan och säga att Tolstoj ”ångrade sig”. Den heliga synoden bannlyste Tolstoj. Så mycket bättre. Denna bedrift kommer att räknas honom tillgodo i den stund då folket gör upp med ämbetsmännen i prästrock, med gendarmerna i Kristus, med de obskuranta inkvisitorer som stött judepogromerna och övriga bragder av tsarens svarthundradegång.

Se hur Tolstoj bedöms av de liberala tidningarna! De avfärdar honom med de tomma, standardliberala, utnötta professorliga fraser om ”den civiliserade mänsklighetens stämma”, om ”världens enstämmiga genklang”, om ”sanningens och det godas idéer” osv, för vilka Tolstoj så starkt gisslade – och med rätta gisslade – den borgerliga vetenskapen. De kan inte klart och rakt på sak uttala sitt omdöme om Tolstojs syn på staten, på kyrkan, på det privata jordägandet, på kapitalismen; inte därför att censuren hindrar dem – censuren hjälper dem tvärtom ur förlägenheten! – utan därför att varje sats i Tolstojs kritik är en örfil mot den borgerliga liberalismen, därför att redan Tolstojs oförskräckta, öppna och skoningslöst skarpa sätt att ta upp vår tids mest smärtsamma, mest fördömda frågor är ett slag i ansiktet på våra

liberala (och liberal-narodistiska) publicister med deras schablonfraser, utslitna undanflykter och undflyende, ”civiliserade” förljugenhet. Liberalerna är helt och fullt för Tolstoj, helt och fullt mot synoden – och samtidigt är de för ... Vechis anhängare, som man visserligen ”kan tvista med” men som man ”måste” leva ihop med inom samma parti och som man ”måste” arbeta tillsammans med i litteraturen och i politiken. Och Antonius av Volynien sluter Vechis anhängare i sin famn.

Liberalerna framhäver att Tolstoj var ”det stora samvetet”. Är kanske inte det en tom fras, som både Novoje Vremja och alla dess gelikar upprepar i tusen varianter? Är kanske inte det att kringgå de konkreta frågor om demokrati och socialism, som ställdes av Tolstoj? Är kanske inte det att framhäva det som uttrycker Tolstojs fördomar och inte hans förnuft, det hos honom som tillhör det förgångna och inte framtiden, hans avvisande av politiken och hans predikan för moralisk självfullkomning men inte hans våldsamma protest mot allt klassherravälde?

Tolstoj är död, och borta är också det förrevolutionära Ryssland, vars svaghet och vanmakt kom till uttryck i den geniale konstnärens filosofi och skildrades i hans verk. Men i arvet efter honom finns något som inte hör det förgångna, utan framtiden till. Rysslands proletariat övertar detta arv och arbetar med detta arv. Det skall för de arbetande och utsugna massorna klargöra betydelsen av Tolstojs kritik mot staten, kyrkan, det privata jordägandet – inte för att massorna skall inskränka sig till självfullkomning och längtan att leva ett gudi behagligt liv, utan för att de skall resa sig och utdela ett nytt slag mot tsarmonarkin och godsherrarnas jordägande, som bara fick en lätt knäck 1905 och som måste förintas. Det skall för massorna klargöra Tolstojs kritik mot kapitalismen – inte för att massorna skall begränsa sig till att förbanna kapitalet och penningväldet, utan för att de skall lära sig att vid varje steg i sitt liv och sin kamp dra nytta av kapitalismens tekniska och sociala framsteg, lära sig att sluta sig samman till en enad miljonarmé av socialistiska kämpar, som kommer att störta kapitalismen och skapa ett nytt samhälle, där folket inte lever i armod och ingen människa utsuger en annan.

Sotsial-Demokrat nr 18, den 16 (29) november 1910

V I Lenin, *Samlade skrifter*, 5:e ry uppl, b 20, s 19-24

Lästips – se även

Lenin: [Leo Tolstoj som den ryska revolutionens spegel](#) (1908)

Trotskij: [Leo Tolstoj: poet och rebell](#) (1908), [Om Tolstojs död](#) (1910)